TYÖ- JA ELINKEINOMINISTERIÖ
Innovaatio- ja yritysrahoitusosasto
Mikko Huuskonen

LAUSUNTO

17.1.2019

Nina Santaharju, valtiovarainministeriö

Eduskunnan perustuslakivaliokunnalle

Hallituksen esitys eduskunnalle tavaramerkkilaiksi ja siihen liittyviksi laeiksi sekä tavaramerkkioikeudesta tehdyn Singaporen sopimuksen hyväksymiseksi ja voimaansaattamiseksi, HE 201 / 2018

1. Yleistä

Tavaramerkkilain kokonaisuudistuksen tavoitteena on modernisoida ja selkeyttää osin jo vanhentunut voimassa oleva tavaramerkkilaki ja saattaa kansallisesti voimaan kansainvälinen tavaramerkkioikeudesta tehty Singaporen sopimus. Tavoitteena on lisäksi panna kansallisesti täytäntöön Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi (EU) 2015/2436 jäsenvaltioiden tavaramerkkilainsäädännön lähentämisestä. Direktiivin kansallisen täytäntöönpanon määräaika oli 14.1.2019.

Keskeisimpänä muutoksena esityksessä ehdotetaan säädettäväksi uudesta tavaramerkin hallinnollisesta menettämis- tai mitätöintimenettelystä ja toiminimen hallinnollisesta kumoamismenettelystä Patentti- ja rekisterihallituksessa. Voimassa olevan tavaramerkki- ja toiminimilain mukaan tavaramerkki- tai toiminimirekisteröinti voidaan kumota vain tuomioistuimessa. Esityksessä ehdotetaan muutoksia tästä johtuen myös toiminimilakiin. Muita merkittävämpiä muutoksia tavaramerkkilakiin olisivat mm. tavaramerkin suoja-ajan muuttuminen, tavaramerkin ja toiminimen tosiasiallisen käytön osoittaminen tietyissä menettelyissä sekä merkin graafisen esittämisen vaatimuksen poistuminen, mikä mahdollistaisi uuden tyyppisten tavaramerkkien hakemisen. Esityksessä ehdotetaan lisäksi säädettävän eräiden tavaramerkkien tavara- ja palveluluettelojen täsmentämistä koskevasta menettelystä.

Esityksen yksityiskohtaisten perusteluiden jaksossa 5.1 (s. 216–232) käsitellään esityksen suhdetta perustuslakiin ja jaksossa 5.2 (s.232–235) eduskunnan suostumuksen tarpeellisuutta ja käsittelyjärjestystä. Hallituksen esityksessä perustuslain kannalta merkityksellisiä asioita ovat perustuslain 6 §:ssä tarkoitettu yhdenvertaisuus, 8 §:ssä tarkoitettu rikosoikeudellinen laillisuusperiaate, 10 §:ssä tarkoitettu henkilötietojen suoja, 15 §:ssä tarkoitettu omaisuuden suoja, 17 §:ssä tarkoitettu oikeus omaan kieleen ja etenkin 21 §:ssä tarkoitettu oikeusturva. Kansainvälisen Singaporen sopimuksen hyväksymiseen ja sen soveltamissääntöjen muuttamiseen liittyen merkityksellisiä ovat perustuslain 94 ja 95 §. Lisäksi esitys sisältää asetuksenantovaltuuksia. Ehdotetut asetuksenantovaltuudet ovat perustuslain edellyttämällä tavalla tarkkarajaisia ja niiden voidaan tämän vuoksi katsoa täyttävän perustuslain vaatimukset.

Lakivaliokunnassa käydyissä asiantuntijakuulemisissa on noussut esiin etenkin esityksen rikosoikeudellisten säännösten perustuslain mukaisuus sekä tavaramerkkihakemuksen raukeamista ja käsittelyn jatkamista koskevat säännökset, jotka liittyvät perustuslain 21 §:n mukaiseen oikeuteen saada perusteltu päätös. Tämän vuoksi työ- ja elinkeinoministeriö keskittyy lausunnossaan näitä koskeviin esityksen kohtiin.

2. Mikä on tavaramerkki?

Tavaramerkki on merkki, jota elinkeinonharjoittaja käyttää erottamaan tavaransa tai palvelunsa toisten yritysten tavaroista tai palveluista. Oikeus tavaramerkkiin antaa haltijalleen yksinoikeuden tiettyyn rekisteröityyn tai vakiintuneeseen merkkiin. Tavaramerkki on osa elinkeinonharjoittajan omaisuutta ja sitä voidaan hyödyntää kaupallisesti esimerkiksi luovutuksen, panttauksen tai lisensoinnin avulla. Tunnetuimmilla tavaramerkeillä on huomattava kaupallinen arvo.

3. Tavaramerkkihakemuksen raukeaminen ja käsittelyn jatkaminen (tavaramerkkilain 21–22 §)

Tavaramerkkilakiehdotuksen 21 §:n 1 momentin mukaan Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) asettaisi kahden kuukauden määräajan puutteen korjaamiseksi, lausunnon antamiseksi tai selvityksen esittämiseksi, jos tavaramerkkihakemus ei täyttäisi lain 16–19 §:ssä säädettyjä edellytyksiä tai siihen kohdistuisi jokin 12–13 §:ssä säädetty hylkäysperuste. Jos hakija vastaisi PRH:n kehotukseen millään tavoin, PRH joko hyväksyisi hakemuksen rekisteröitäväksi, jos puutteet olisivat korjaantuneet, tai antaisi hakijalle perustellun hylkäävän päätöksen, jos hakemus ei olisi edelleenkään joltain osin hyväksyttävissä. Hylkäyspäätöksestä olisi normaalisti valitusoikeus markkinaoikeuteen. Jos hakija ei vastaisi PRH:n antamaan kehotukseen mitään, hakemus raukeaisi 21 §:n 2 momentin mukaisesti puutteellisilta osin. Hakijalla olisi mahdollisuus 22

§:n mukaisesti pyytää rauenneen hakemuksen käsittelyn jatkamista, mikä olisi voimassa olevaan lakiin verrattuna uusi menettelyvaihe.

Hakemuksen raukeamista koskevan 21 §:n 2 momentin osalta professori Mäenpää on lakivaliokunnalle antamassaan lausunnossa huomauttanut, että hakija ei saisi erillistä perusteltua päätöstä siinä tapauksessa, että tavaramerkkihakemus raukeaa eikä hakija saata hakemustaan uudelleen käsiteltäväksi 22 §:n mukaisesti. Oikeudesta saada perusteltu päätös säädetään perustuslain 21 §:n 2 momentissa. Esityksessä tavaramerkkihakemuksen raukeamista ja muutoksenhakumahdollisuutta koskevan sääntelyn suhdetta perustuslakiin on käsitelty sivulla 229–230.

Tällä hetkellä voimassaolevan tavaramerkkilain 19 §:n 1 momentin mukaan tavaramerkkihakemus jää kokonaisuudessaan sillensä, eli sen käsittely päättyy, jos hakija ei vastaa mitään PRH:n korjauskehotukseen. Sillensäjätöstä annetaan hakijalle päätös, josta on valitusoikeus, mutta käytännössä valitukset menestyvät äärimmäisen harvoin, sillä sillensäjätön syynä ja päätöksen sisältönä on pelkästään hakijan vastaamattomuus hänelle osoitettuun kehotukseen.

Ehdotetussa tavaramerkkilain 21 §:n 2 momentissa hakemus ei jäisi hakijan vastaamattomuuden vuoksi kokonaisuudessaan sillensä, vaan raukeaisi ainoastaan kehotetuilta, puutteellisilta osin. Hyväksyttävissä olevilta osin hakemus rekisteröitäisiin ja hakija saisi rekisteröintipäätöksen. Jos hakija vastaisi hänelle toimitettuun kehotukseen millään tavalla, hän saisi edellä esitetyin tavoin aina perustuslain 21 §:n ja hallintolain säännösten mukaisesti hylkäys- tai rekisteröintipäätöksen asiaansa. Tilanne, jossa hakija ei saisi minkäänlaista päätöstä hakemukseensa, koskisi siis vain tilanteita, joissa hakemusta ei voida hyväksyä miltään osin eikä hakija vastaisi lainkaan hänelle aiemmin toimitettuun kehotukseen.

Hallintolain 31 §:n 2 momentin mukaisesti asianosaisen on esitettävä selvitystä vaatimuksensa perusteista ja muutoinkin myötävaikutettava vireille panemansa asian selvittämiseen. Esitetty raukeamismenettely edistää tavaramerkkijärjestelmän tehokasta toimivuutta. Hallinnon tehokkuuden kannalta olisi epätarkoituksenmukaista, jos PRH joutuisi tekemään kirjallisen hylkäävän hallintopäätöksen hakemuksesta, johon hakija ei ole kehotuksesta huolimatta vastannut. Raukeamisen aiheuttaisi aina hakijan oma passiivisuus. Esitetty menettely olisi paitsi Patentti- ja rekisterihallitukselle, niin etenkin tavaramerkin hakijoille nopea, tehokas ja selkeä.

Vuonna 2017 kansallisia tavaramerkkihakemuksia laitettiin vireille 3347 kappaletta, joista 16 % jäi sillensä eli niiden käsittely kokonaisuudessaan päättyi. Uuden lain voimaan tultua kokonaan rauenneiden hakemusten eli ilman päätöstä jäävien hakijoiden määrä olisi tätäkin huomattavasti pienempi, sillä jatkossa hakemus raukeaisi edellä todetuin tavoin vain puutteellisilta osin. Tämä menettely vastaisi myös jo nyt kansainvälisten rekisteröintien osalta noudatettavaa menettelyä (voimassa olevan tavaramerkkilain 56 b §), joka perustuu tavaramerkkien kansainvälistä rekisteröintiä koskevan Madridin sopimukseen liittyvän pöytäkirjan määräyksiin. Esitetyllä sääntelyllä pyritään näin ollen myös yhtenäistämään kansallisia tavaramerkkejä ja kansainvälisiä rekisteröintejä koskevia menettelyjä ja saattamaan kansalliset tavaramerkin hakijat samaan asemaan kuin kansainvälisten rekisteröintien haltijat.

Ehdotettu sääntely tosiasiassa toteuttaa hakijan oikeusturvaa aiempaa paremmin, sillä hakijan olisi helpompaa ja edullisempaa saada rauennut tavaramerkkihakemus takaisin vireille käsittelyn jatkamispyynnön avulla verrattuna siihen, että hän tällä hetkellä valittaisi sillensäjättöpäätöksestä markkinaoikeuteen. Jos hakemuksen käsittelyä pyynnön johdosta jatkettaisiin, tavaramerkkihakemus joko hyväksyttäisiin, jolloin hakija saisi rekisteröintipäätöksen, tai hylättäisiin kokonaan tai osin, jolloin hakija saisi perustellun hylkäyspäätöksen, josta olisi mahdollisuus valittaa markkinaoikeuteen. Jos käsittelyn jatkamispyyntöä ei otettaisi tutkittavaksi tai se hylättäisiin, tästä lähetettäisiin normaalisti hallintolain mukaisesti hakijalle päätös, josta olisi valitusoikeus. Hakijan oikeus saada perusteltu päätös toteutuisi siis osin käsittelyn jatkamispyynnönkin kautta. Hakemuksen raukeamista ja käsittelyn jatkamista koskevan esitetyn menettelyn voisi katsoa olevan rinnasteinen oikeudenkäymiskaaressa säänneltyyn yksipuoliseen tuomioon ja takaisinsaantiin, tai hakemuksen tutkimatta jättämiseen esimerkiksi lisäselvitysten laiminlyönnin vuoksi ja sen johdosta tehtävään oikaisuun.

Jos vastoin esitetyn tavaramerkkilain säännöksiä tavaramerkkihakemus jäisi kokonaisuudessaan (tai osin) sillensä ja tästä annettaisiin valituskelpoinen päätös, kuten tällä hetkellä, tämä johtaisi monimutkaiseen menettelyyn, jossa olisi riski ristiriitaisille ratkaisuille eri forumeissa, sillä voimassaolevaan lakiin verrattuna Singaporen sopimukseen liittyminen tuo hakemismenettelyyn uuden vaiheen, käsittelyn jatkamismahdollisuuden. Sillensäjättöpäätöksestä voisi tällöin olla vireillä valitus markkinaoikeudessa tai korkeimmassa hallinto-oikeudessa, ja toisaalta hakija voisi samaan aikaan pyytää PRH:lta käsittelyn jatkamista. Ratkaisut voisivat olla keskenään ristiriitaisia. Esityksessä on pyritty yksinkertaiseen ja selvään sääntelyyn hakijoiden kannalta sekä PRH:n menettelyjen tehokkaaksi toteuttamiseksi.

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että raukeamista ja käsittelyn jatkamista koskeva 21 ja 22 §:n sääntely muodostaa sellaisen vähäisen poikkeuksen perustuslain 21 §:n sääntelyyn, jossa poikkeus ei muuta oikeusturvatakeen asemaa pääsääntönä eikä yksittäistapauksessa vaaranna yksilön oikeusturvaa (esim. PeVL 17/2018 vp, s. 9 ja PeVL 68/2014 vp, s. 3/I), ottaen myös huomioon, että hakijalla olisi normaali muutoksenhakuoikeus rauenneen hakemuksen käsittelyn jatkamisen jälkeen annettuun PRH:n päätökseen.

Perustuslakivaliokunta on käytännössään katsonut hakemuksen raukeamisen mahdolliseksi esimerkiksi teknisluonteisen esteen takia (PeVL 54/2002 vp s.3). Lausunnossaan 54/2002 perustuslakivaliokunta katsoi, että hakemuksen raukeamista koskeva esitys ei ollut oikeusturvan kannalta aivan asianmukainen, koska hakemuksen raukeamisen aiheuttama viranomaisen mahdollisesti havaitsema ”muu este” saattoi koskea myös verkkotunnuksen myöntämisen oikeudellisia edellytyksiä, ja esityksen mukaan hakemuksen raukeamisesta ei olisi tehty päätöstä eikä hakija näin ollen olisi voinut hakea muutosta. Perustuslakivaliokunta katsoi, että tämän vuoksi sääntelyä oli syytä täsmentää esimerkiksi niin, että hakemus saattoi raueta teknisluonteisen esteen takia. Nyt käsiteltävänä olevassa esityksessä kyse voi olla teknisluonteisten esteiden lisäksi tavaramerkin myöntämisen oikeudellisia edellytyksiä koskevista esteistä, mutta poiketen verkkotunnuksia koskevasta esityksestä, hakijalla on edellä selostetuin tavoin mahdollisuus aina hakea muutosta pyytämällä tavaramerkkihakemuksen käsittelyn jatkamista. PRH myös toimittaisi hakijalle raukeamisesta ilmoituksen, jossa kerrottaisiin käsittelyn jatkamismahdollisuudesta.

Lakivaliokunnalle toimitetuissa KKO:n, KHO:n, professori Melanderin ja Norrgårdin lausunnon täydennyksissä raukeamista ja käsittelyn jatkamista koskevien esityksen kohtien ei katsottu olevan ongelmallisia perusoikeuksien kannalta. Myöskään asiamiehet, elinkeinoelämän edustajat tai muut tavaramerkin hakijaa edustavat tahot eivät ole esittäneet missään vaiheessa huomioita esityksestä tältä osin. Tavaramerkit ovat aina elinkeinotoiminnassa käytettäviä tunnuksia, ja esitetty sääntely kohdistuu näin ollen lähinnä yrityksiin, mikä tulee ottaa huomioon, kun arvioidaan esitettyä erittäin rajoitettua poikkeusta perustuslain mukaiseen oikeuteen saada perusteltu päätös. Työ- ja elinkeinoministeriö näin ollen katsoo yllä esitetyin perustein, että esitys muodostaa perustuslain 21 §:n sääntelyyn ainoastaan vähäisen poikkeuksen, joka on erittäin tarkkarajainen, suhteellisuusperiaatteen mukainen ja joka turvaa hakijan muutoksenhakuoikeuden.

Työ- ja elinkeinoministeriö on esittänyt vastineissaan lakivaliokunnalle vaihtoehtoja siltä varalta, jos vastoin työ- ja elinkeinoministeriön näkemystä katsottaisiin tarpeelliseksi muuttaa tavaramerkkilain 21 §:n 2 momenttia. Ensisijassa ministeriö tällöin esittää, että säännökseen lisättäisiin viittaus esityksen 22 §:ään. Tämä korostaisi hakijan perustuslain mukaista muutoksenhakuoikeutta, joka toteutuisi käsittelyn jatkamispyynnön kautta. Säännös vastaisi muotoilultaan yksipuolisten tuomioiden takaisinsaannissa käytettyä muotoilua.

> 21 §:n 2 momentti: ”Jollei hakija asetetun määräajan kuluessa anna lausuntoansa, esitä selvitystä tai korjaa puutteellisuutta, hakemus raukeaa kehotetuilta osin. Raukeamisesta lähetetään hakijalle ilmoitus~~, joka ei ole valituskelpoinen päätös~~. **Hakemuksen raukeamiseen ei saa hakea muutosta valittamalla, mutta hakijalla on oikeus pyytää käsittelyn jatkamista siten kuin 22 §:ssä säädetään.”**

Toissijaisesti ministeriö on esittänyt, että 21 §:n 2 momenttiin lisättäisiin maininta hakijan mahdollisuudesta pyytää päätöstä raukeamisesta. Tämä vastaisi mm. aiemmin voimassa olleessa verkkotunnuslain (228/2013) 7 §:ssä ollutta sääntelyä. Myös perustuslakivaliokunta on tietyissä tilanteissa katsonut mahdolliseksi, että päätös annetaan vain pyynnöstä (esim. PeVL 48/2006 vp s.5 ja PeVL 46/2002 vp s.8). Tämän vaihtoehdon mukaan hakemus pääsääntöisesti raukeaisi ehdotetun mukaisesti, mutta halutessaan hakija voisi pyytää raukeamisesta päätöksen, josta olisi normaalisti valitusoikeus. Jotta voitaisiin välttää mahdollisimman tehokkaasti ristiriitaiset tilanteet käsittelyn jatkamisen ja mahdollisen raukeamispäätöksen valituksen käsittelyssä, olisi tarkoituksenmukaista edellyttää, että pyyntö raukeamispäätöksestä esitettäisiin määräajassa, joka vastaisi käsittelyn jatkamispyynnölle esitettyä määräaikaa.

> 21 §:n 2 momentti: ”Jollei hakija asetetun määräajan kuluessa anna lausuntoansa, esitä selvitystä tai korjaa puutteellisuutta, hakemus raukeaa kehotetuilta osin. Raukeamisesta lähetetään hakijalle ilmoitus~~, joka ei ole valituskelpoinen päätös~~. **Hakijalla on oikeus pyynnöstä, joka tulee esittää kahden kuukauden kuluessa raukeamisilmoituksesta, saada raukeamisesta päätös.”**

Työ- ja elinkeinoministeriö on viime sijaisesti laatinut lakivaliokunnan pyynnöstä alla olevat pykäläluonnokset, jotka johtaisivat siihen, että hakija saisi tavaramerkin hakemuskäsittelyssä aina kaikissa tilanteissa PRH:lta päätöksen. Tämän muutoksen johdosta raukeamista koskevalle sääntelylle ei olisi enää tarvetta.

> 21 §:n 2 momentti:
> Jollei hakija asetetun määräajan kuluessa anna lausuntoansa, esitä selvitystä tai korjaa puutteellisuutta, hakemus ~~raukeaa~~ **jätetään sillensä** kehotetuilta osin. ~~Raukeamisesta lähetetään hakijalle ilmoitus, joka~~

~~ei ole valituskelpoinen päätös.~~ **Hakija voi myös pyytää käsittelyn jatkamista siten kuin 22 §:ssä säädetään.**

22 §:
~~Rauenneen~~ **Jollei hakija puutteen korjaamista, lausunnon antamista ja selvityksen esittämistä varten asetetun määräajan kuluessa anna lausuntoansa, esitä selvitystä tai korjaa puutteellisuutta,** hakemuksen käsittelyä ~~voidaan jatkaa~~ **kuitenkin jatketaan**, jos hakija kahden kuukauden kuluessa ~~puutteen korjaamista, lausunnon antamista ja selvityksen esittämistä varten~~ asetetun määräajan päättymisestä:

1) pyytää käsittelyn jatkamista;
2) pyynnön yhteydessä antaa lausuntonsa, esittää selvitystä tai korjaa puutteellisuudet; ja
3) suorittaa käsittelyn jatkamisesta määrätyn maksun pyynnön yhteydessä.

44 §:n 2 momentti:
Jos pyyntö on puutteellinen tai pyynnön esittäjä ei suorita pyynnöstä säädettyä maksua, Patentti- ja rekisterihallitus asettaa kahden kuukauden määräajan puutteen korjaamista, lausunnon antamista ja selvityksen esittämistä varten. Pyynnön käsittelyssä noudatetaan, mitä 21 §:n 2 ja 3 momentissa säädetään puutteellisen hakemuksen ~~raukeamisesta ja~~ **sillensäjätöstä** ja hylkäämisestä sekä mitä 22 §:ssä säädetään ~~rauenneen~~ hakemuksen käsittelyn jatkamisesta.

Työ- ja elinkeinoministeriö on vastineessaan lakivaliokunnalle esittänyt, että 22 §:ää muutettaisiin joka tapauksessa siten, että säännöksen tämän hetkinen johtolauseen muotoilu, joka jättäisi PRH:lle harkinnanvaraa sen suhteen, jatkaako se hakemuksen käsittelyä pyynnölle asetettujen edellytysten täyttyessä, muutettaisiin PRH:ta velvoittavaksi. Jos siis hakija täyttäisi kaikki 22 §:ssä säädetyt edellytykset, PRH:n tulisi jatkaa hakemuksen käsittelyä.

22 §: ”Rauenneen hakemuksen käsittelyä ~~voidaan jatkaa~~ **jatketaan**, jos hakija kahden kuukauden kuluessa puutteen korjaamista, lausunnon antamista ja selvityksen esittämistä varten asetetun määräajan päättymisestä: ---”

4. Teollisoikeusrikos, tavaramerkkirikkomus ja mallioikeusrikkomus

Esityksessä esitetään muutosta rikoslain 49 luvun 2 §:n mukaiseen teollisoikeusrikossäännökseen, tavaramerkkilain tavaramerkkirikkomussäännökseen (74 §) sekä mallioikeuslain mallioikeusrikkomussäännökseen (35 b §). Esitettyjen muutosten taustalla on korkeimman oikeuden ratkaisu 2018:36, jossa korkein oikeus laillisuusperiaatteeseen viitaten katsoi, ettei teollisoikeusrikoksen rangaistussäännös kata EU-tavaramerkin ja yhteisömallin loukkaamista, eikä rikoslain teollisoikeusrikosta koskevan rangaistussäännöksen soveltamisalaa voida myöskään tulkinnallisesti laajentaa koskemaan EU:n laajuisia oikeuksia. EU-tavaramerkin tai yhteisömallin tahallisesta loukkauksesta ei siten voitu tuomita tekijää teollisoikeusrikoksesta. EU-tavaramerkki ja yhteisömallioikeus antavat haltijalleen EU-oikeuteen perustuen yhtenäisen suojan koko EU:n alueella. EU-tavaramerkit ja yhteisömallit ovat siis Suomessakin voimassa olevia oikeuksia, joten niitä tulee suojata vastaavalla tavalla kuin kansalliseen lakiin perustuvia yksinoikeuksia. Tästä syystä olisi perusteltua muuttaa rikoslain teollisoikeusrikosta koskevaa säännöstä siten, että se selvästi kattaa myös kyseiset EU:n laajuiset oikeudet. Vastaavasti yhteisömalleista lisättäisiin maininta mallioikeuslain mallioikeusrikkomussäännökseen ja EU-tavaramerkistä tavaramerkkilain tavaramerkkirikkomussäännökseen. Muilta osin esitetyt säännökset vastaavat sisällöllisesti voimassaolevia säännöksiä. Työ- ja elinkeinoministeriön tiedossa ei ole, että voimassa olevien säännöksien soveltamisessa käytännössä olisi ollut ongelmia, vaan ainoa epäselvyys ja puute voimassa olevan rikoslain säännöksessä on koskenut EU-tavaramerkkien ja yhteisömallien sisältymistä säännöksen soveltamisalaan.

Lakivaliokunnalle esittämässään lausunnossa professori Melander kiinnitti huomiota siihen, että esitetty rikoslain 49 luvun 2 § sekä tavaramerkkilain 74 § ja mallioikeuslain 35 b § eivät täyttäisi ns. blankorangaistussäännöksille asetettuja vaatimuksia. Melander lähtökohtaisesti katsoi, että säännöksiä olisi täsmennettävä viittaussäännöksillä ja rikoksen tunnusmerkistötekijöitä ja mahdollisesti myös tekotapoja tarkentamalla.

Perustuslain 8 §:n mukaisen rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen ydinsisällön mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Edellä esitetyissä rikosoikeudellisissa säännöksissä rangaistavaksi säädetään tavaramerkki- tai mallioikeutta koskevat yksinoikeuden loukkaukset. Teollisoikeusrikossäännöksessä rikoksen tunnusmerkistötekijöinä mainitaan tavaramerkkien osalta mm. 1) tavaramerkkilain mukaisen yksinoikeuden loukkaaminen 2) tavaramerkkilain vastaisesti sekä 3) huomauttavaa taloudellista vahinkoa oikeudenhaltijalle aiheuttaen.

Perustuslakivaliokunta on käytännössään katsonut ns. blankorangaistussäännökset mahdollisiksi, mutta usein edellyttänyt niiden täydentämistä viittauksilla tiettyihin säännöksiin tai tarkentamalla tekotapoja. Yksinoikeus tavaramerkkiin tai mallioikeuteen muodostuu useiden säännösten kokonaisuutena, ja yksinoikeuden ja loukkauksen arvioinnissa joudutaan ottamaan huomioon lukuisia säännöksiä. Tavaramerkki- ja mallioikeuden yksinoikeuden sisällön vuoksi on erittäin haastavaa täydentää teollisoikeusrikos-, tavaramerkkirikkomus- tai mallioikeusrikkomussäännöstä nimenomaisilla pykälä- tai artiklaviittauksilla. Esimerkiksi tavaramerkkilain 3–9 §:ssä säädetään kansallisen tavaramerkin myöntämän yksinoikeuden määräytymisen ja sitä kautta loukkauksen teonkuvan täyttymisen kannalta ensisijaisista säännöksistä, mutta asiassa on huomioitava myös esim. 15 §, jolloin loukkausta ei katsota tapahtuneen, jos tavaramerkin haltija on säännöksessä esitetyin tavoin ollut passiivinen. Myös tavaramerkin menettämistä ja mitätöintiä koskevat säännökset ovat yksinoikeuden kannalta merkityksellisiä. Tavaramerkin loukkauksen ja teollisoikeusrikoksen tai tavaramerkkirikkomuksen toteamisen jälkeen tavaramerkki esimerkiksi voitaisiin katsoa mitättömäksi, jolloin sillä ei tavaramerkkilain 51 §:n mukaisesti katsottaisi olleen lainkaan vaikutuksia, ts. se ei olisi koskaan ollutkaan voimassa. Samoin asian arviointiin vaikuttaa yksinoikeuden alkamisajankohtaa koskevat etuoikeus- ja hakemispäivää koskevat 16.3, 18 ja 19 §:t. Lakivaliokunnalle esittämässään lausunnossa professori Norrgård huomautti, että tavaramerkin loukkaukseen voisivat vaikuttaa mahdollisesti myös tavaramerkkilain ulkopuoliset säännökset, kuten esimerkiksi kilpailulainsäädäntö. EU-tavaramerkkien ja yhteisömallien yksinoikeuden sisältö määräytyy vastaavasti kuin kansallisissa tavaramerkeissä lukuisten säännösten kokonaisuutena, ja jos rikosoikeudellisiin säännöksiin lisättäisiin viittaukset esimerkiksi EU-tavaramerkkiasetukseen, tarkoittaisi se viittausta 15–25 artiklaan, minkä lisäksi säännöksissä tai muuten tulisi huomioida 14–24 muuta artiklaa. Viittaaminen lukuisiin artikloihin ei millään tavoin selkeyttäisi sääntelyä vaan tekisi siitä entistä vaikeammin tulkittavan. Rikosoikeudellisten säännösten täsmentäminen pykälä- tai artiklaviittauksilla olisi siis edellä todetuin tavoin ongelmallista. Esitetyt säännökset sisältävät jo voimassa olevaa lakia vastaavasti kuvaukset rangaistavaksi säädetyistä teoista. Rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen täyttymistä arvioitaessa asiassa tulisi huomioida teollisoikeuksien erityinen luonne ja yksinoikeuden muodostuminen useiden säännösten kokonaisuutena. Esityksen rikosoikeudelliset säännökset soveltuvat lähinnä elinkeinonharjoittajiin, jolloin elinkeinonharjoittajille voidaan myös asettaa tietty selonottovelvollisuus tulkinnanvaraisen sääntelyn sisällön selvittämisen suhteen (Cantoni v. Ranska, 11.11.1996, kohta 35). Tavaramerkki on esityksen 2 §:n määritelmässäkin todetuin tavoin aina tarkoitettu elinkeinotoiminnassa käytettäväksi.

Lakivaliokunnalle toimittamassaan vastineessa työ- ja elinkeinoministeriön on katsonut, että jos vastoin sen kantaa esitettyjen rikos- ja rikkomussäännösten katsottaisiin olevan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vastaisia, kaikkia näitä säännöksiä tulisi tarkastella myöhemmin erikseen. Rikos- ja rikkomussäännösten on heijastettava toisiaan, eikä työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan nyt voida tehdä esimerkiksi sellaista ratkaisua, että tavaramerkkilain rikkomussäännöstä täsmennettäisiin pykäläviittauksilla, mutta rikoslain säännöstä ei. Tämä voisi johtaa erittäin epäselviin tulkinta- ja soveltamistilanteisiin ja mahdollisesti lisätä riskiä siitä, että tahallinen loukkaava teko ei tulisi rangaistavaksi kummankaan säännöksen teonkuvan mukaan. Rikos- ja rikkomussäännöksiä tulisi siis ministeriön näkemyksen mukaan toissijaisesti tarkastella nyt käsiteltävänä olevasta esityksestä erikseen ja kokonaisuutena siten, että mahdolliset muutokset tehtäisiin samalla kertaa teollisoikeusrikossäännökseen ja kaikkiin rikkomussäännöksiin niissä teollisoikeuslaeissa, joihin rikoslain 49:2:ssa viitataan. Näistä esimerkiksi laki kasvinjalostajanoikeudesta kuuluu maa- ja metsätalousministeriön hallinnonalaan. Koska kaikissa teollisoikeuksissa yksinoikeuden sisältö muodostuu useamman säännöksen kokonaisuutena, ja kaikkien teollisoikeuksia loukkaavien rangaistavien tekojen kuvauksiin liittyy samantapaisia ongelmia, työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että kaikkia teollisoikeuslakien rikosoikeudellisia säännöksiä sekä teollisoikeusrikossäännöstä tulisi tarkastella samalla kertaa erikseen. Tällöin voitaisiin huomioida riittävällä tavalla myös esimerkiksi tuomioistuinten, syyttäjien, asiamiesten ja tavaramerkkien haltijoiden mahdollisuus kommentoida rangaistussäännöksiä.

Jos vastoin työ- ja elinkeinoministeriön näkemystä esitettyjen rikos- ja rikkomussäännösten katsottaisiin olevan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vastaisia eikä niitä voitaisi tarkastella myöhemmin erikseen omana kokonaisuutena, työ- ja elinkeinoministeriö on esittänyt lakivaliokunnalle toimittamassaan vastineessa, että tavaramerkkilain 74 §:ää ja rikoslain 49 luvun 2 §:ää täsmennettäisiin kansallisten tavaramerkkien osalta pykäläviittauksin sekä mainitsemalla säännöksissä nimenomaisesti yhteisö- ja tarkastusmerkit sekä kansainväliset rekisteröinnit. Vastaavasti mallioikeuslain 35 b §:ää voitaisiin täydentää viittauksilla kansallisten mallioikeuksien osalta yksinoikeutta koskeviin pykäliin ja mainitsemalla nimenomaisesti mallien kansainväliset rekisteröinnit. Näihinkin pykäläviittauksiin liittyy ongelmallisuuksia, sillä yksinoikeuden ja loukkauksen määrittämisessä on edellä selostetuin tavoin huomioitava myös muita säännöksiä kuin mihin alla olevissa pykäläluonnoksissa viitataan. EU-tavaramerkkien ja yhteisömallien osalta työ- ja elinkeinoministeriö katsoo edellä selostetuin tavoin, että artiklaviittaukset eivät laillisuusperiaatteen mukaisesti selkeyttäisi säännöstä, vaan päinvastoin tekisivät siitä vaikeammin tulkittavan. EU-tavaramerkkeihin liittyvää rikosoikeudellista sääntelyä tulisi näin ollen työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan täsmentää enintään maininnoilla EU-yhteisö- ja tarkastusmerkeistä sekä kansainvälisistä rekisteröinneistä. Jos siis vastoin työ- ja elinkeinoministeriön näkemystä esitettyjen rikos- ja rikko-

mussäännösten katsottaisiin olevan rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen vastaisia eikä niitä voitaisi tarkastella myöhemmin erikseen omana kokonaisuutena, työ- ja elinkeinoministeriö on esittänyt lakivaliokunnalle toimittamassaan vastineessa säännöksiä muutettavaksi seuraavasti:

Tavaramerkkilain 74 § - Tavaramerkkirikkomus

Joka tahallaan loukkaa **3-9 §:n** ~~tämän lain~~ mukaista yksinoikeutta tavaramerkkiin, **mukaan lukien yhteisö- tai tarkastusmerkkiin, tai Suomessa voimassaolevaan kansainväliseen rekisteröintiin,** taikka EU-tavaramerkkiasetuksen mukaista yksinoikeutta EU-tavaramerkkiin, **mukaan lukien Euroopan unionin yhteisömerkkiin tai tarkastusmerkkiin, tai Euroopan unionin nimeävään kansainväliseen rekisteröintiin,** on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena, *tavaramerkkirikkomuksesta* sakkoon.

Rikoslaki 49 luvun 2 § - Teollisoikeusrikos

Joka tavaramerkkilain (/), patenttilain (550/1967), mallioikeuslain (221/1971), yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annetun lain (32/1991), hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain (800/1991), kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain (1279/2009), Euroopan unionin tavaramerkistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/1001 tai yhteisömallista annetun Neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 säännösten vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa taloudellista vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, loukkaa:

1) tavaramerkkilain (/) **3–9 §:n** mukaista yksinoikeutta tavaramerkkiin, **mukaan lukien yhteisö- tai tarkastusmerkkiin, tai Suomessa voimassaolevaan kansainväliseen rekisteröintiin**,
2) Euroopan unionin tavaramerkistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/1001 mukaista yksinoikeutta EU-tavaramerkkiin, **mukaan lukien Euroopan unionin yhteisömerkkiin tai tarkastusmerkkiin, tai Euroopan unionin nimeävään kansainväliseen rekisteröintiin**,
3) yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 mukaista yksinoikeutta yhteisömalliin,
4) patentin tuottamaa yksinoikeutta,
5) **mallioikeuslain (221/1971) 1, 5, 5 a–5 c ja 6 §:n mukaista** mallioikeutta, **mukaan lukien Suomessa voimassa olevaa mallin kansainvälistä rekisteröintiä,**
6) oikeutta piirimalliin,
7) hyödyllisyysmallioikeutta tai
8) kasvinjalostajanoikeutta,

on tuomittava *teollisoikeusrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mallioikeuslaki 35 b §

Joka tahallaan loukkaa ~~tämän lain~~ **1, 5, 5 a–5 c ja 6 §:n** mukaista mallioikeutta, **mukaan lukien Suomessa voimassa olevaa mallin kansainvälistä rekisteröintiä** taik**ka** yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 mukaista yksinoikeutta yhteisömalliin, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena, *mallioikeusrikkomuksesta* sakkoon.

Lakivaliokunnan pyynnöstä työ- ja elinkeinoministeriö laati yhdessä oikeusministeriön kanssa rikosoikeudellisiin säännöksiin pykäläviittausten lisäksi tarkempia luonnehdintoja rangaistavaksi säädetyistä teoista. Alla ovat pykäläluonnokset mahdollisten luonnehdintojen kera:

Tavaramerkkilain 74 § - Tavaramerkkirikkomus

Joka tahallaan loukkaa **3-9 §:n** mukaista yksinoikeutta tavaramerkkiin tai EU-tavaramerkkiasetuksen mukaista yksinoikeutta EU-tavaramerkkiin **käyttämällä samaa, samankaltaista, sekaannusvaaran aiheuttavaa tai olennaisilta ominaisuuksiltaan erottamattomissa olevaa merkkiä, tunnusta tai merkintää ilman tavaramerkin tai EU-tavaramerkin haltijan suostumusta tai tämän kiellon vastaisesti tai muulla tähän rinnastettavalla tavalla**, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena, *tavaramerkkirikkomuksesta* sakkoon.

Rikoslaki 49 luvun 2 § - Teollisoikeusrikos

Joka tavaramerkkilain (/), patenttilain (550/1967), mallioikeuslain (221/1971), yksinoikeudesta integroidun piirin piirimalliin annetun lain (32/1991), hyödyllisyysmallioikeudesta annetun lain (800/1991), kasvinjalostajanoikeudesta annetun lain (1279/2009), Euroopan unionin tavaramerkistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/1001 tai yhteisömallista annetun Neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 säännösten vastaisesti ja siten, että teko on omiaan aiheuttamaan huomattavaa taloudellista vahinkoa loukatun oikeuden haltijalle, loukkaa:

1) tavaramerkkilain (/) **3–9 §:n** mukaista yksinoikeutta tavaramerkkiin **käyttämällä samaa, samankaltaista, sekaannusvaaran aiheuttavaa tai olennaisilta ominaisuuksiltaan erottamattomissa olevaa merkkiä ilman tavaramerkin haltijan suostumusta tai tämän kiellon vastaisesti tai muulla tähän rinnastettavalla tavalla**,
2) Euroopan unionin tavaramerkistä annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston asetuksen (EU) 2017/1001 mukaista yksinoikeutta EU-tavaramerkkiin **käyttämällä samaa, samankaltaista, sekaannusvaaran aiheuttavaa tai olennaisilta ominaisuuksiltaan erottamattomissa olevaa merkkiä, tunnusta tai merkintää ilman EU-tavaramerkin haltijan suostumusta tai tämän kiellon vastaisesti tai muulla tähän rinnastettavalla tavalla**,
3) yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 mukaista yksinoikeutta yhteisömalliin **käyttämällä mallia hyväksi ilman yhteisömallin haltijan lupaa tai muulla tähän rinnastettavalla tavalla**,
4) patentin tuottamaa yksinoikeutta,
5) **mallioikeuslain (221/1971) 1, 5, 5 a–5 c ja 6 §:n mukaista** mallioikeutta **käyttämällä mallia hyväksi ilman mallioikeuden haltijan lupaa tai muulla tähän rinnastettavalla tavalla,**
6) oikeutta piirimalliin,
7) hyödyllisyysmallioikeutta tai
8) kasvinjalostajanoikeutta,

on tuomittava *teollisoikeusrikoksesta* sakkoon tai vankeuteen enintään kahdeksi vuodeksi.

Mallioikeuslaki 35 b §

Joka tahallaan loukkaa **1, 5, 5 a–5 c ja 6 §:n** mukaista mallioikeutta tai yhteisömallista annetun neuvoston asetuksen (EY) N:o 6/2002 mukaista yksinoikeutta yhteisömalliin **käyttämällä mallia hyväksi ilman mallioikeuden tai yhteisömallin haltijan lupaa tai muulla tähän rinnastettavalla tavalla**, on tuomittava, jollei teko ole rangaistava rikoslain 49 luvun 2 §:ssä tarkoitettuna teollisoikeusrikoksena, *mallioikeusrikkomuksesta* sakkoon.

Työ- ja elinkeinoministeriö katsoo, että tarkemmat teonkuvausten luonnehdinnat eivät ole ongelmattomasti sisällytettävissä tavaramerkki-, mallioikeus- ja rikoslain säännöksiin. Kuten edellä on todettu, yksinoikeus tavaramerkkiin tai mallioikeuteen muodostuu useiden säännösten kokonaisuutena, ja yksinoikeuden ja loukkauksen arvioinnissa joudutaan ottamaan huomioon lukuisia säännöksiä. Rangaistavien tekojen luonnehdintojen laatiminen on ongelmallista, sillä toisaalta kaikki asiaan vaikuttavat seikat ja säännökset tulisi saada sisällytettyä luonnehdintoihin, mutta toisaalta luonnehdintoihin ei tule sisällyttää mitään sellaista, joka aiheuttaisi rangaistavan alan laajentumisen tai kaventumisen siitä, mikä on muuten harkittu perustelluksi. Kun luonnehdinnoista pyritään saamaan mahdollisimman tarkat ja kaikki tilanteet huomioon ottavat, niin tämän tuloksena säännöksistä tulee tosiasiassa pitkiä ja aiempaa tulkinnanvaraisempia.

Lisäksi on huomioitava, että monet käsitteet tavaramerkkilaissa ja EU-tavaramerkkiasetuksessa poikkeavat toisistaan. Esityksessä tavaramerkkien yhteydessä mainitaan vain ”merkki”, kun EU-tavaramerkkiasetuksessa mainitaan myös ”tunnus” ja ”merkintä”. Toisaalta tavaramerkin haltijan kielto-oikeuden kohdekaan ei aina ole sama. Yleensä tavaramerkin haltijalla on oikeus kieltää käyttämästä 5 §:n mukaisesti merkkiä, joka on sama, samankaltainen tai sekaannusvaaran aiheuttava. Kuitenkin esimerkiksi tavaramerkkilain 7 §:n mukaisessa kielto-oikeudessa oikeus kohdistuu merkkiin, ”joka on sama kuin kyseisiä tavaroita varten rekisteröity merkki tai merkki, jota ei voida erottaa olennaisilta ominaisuuksiltaan tällaisesta tavaramerkistä”. Näiden kaikkien eri tilanteiden sisällyttäminen samaan säännökseen näyttäisi työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan mahdollistavan tulkinnat, jotka poikkeaisivat voimassa olevasta laista ja laajentaisivat rangaistavaa soveltamisalaa. Yllä esitetyn tavaramerkkirikkomussäännöksen voisi kärjistetysti katsoa kattavan esimerkiksi tilanteet, joissa joku ”tahallaan loukkaa 3-9 §:n mukaista yksinoikeutta tavaramerkkiin --- käyttämällä --- olennaisilta ominaisuuksiltaan erottamattomissa olevaa --- merkintää --- EU-tavaramerkin haltijan --- kiellon vastaisesti --- ”. Luonnehdintaan olisi sisällytettävä kaikki eri kansalliset ja EU-tason säännökset, haltijat, merkkityypit ja käyttötavat, mikä enemmänkin aiheuttaisi tulkintaongelmia kuin selkeyttäisi rangaistavien tekojen kuvausta.

Työ- ja elinkeinoministeriö lisäksi katsoo, että rikoslain 49 luvun 2 §:n tavaramerkkejä ja mallioikeuksia koskevien kohtien 1–3 ja 5 täydentäminen nyt pykäläviittauksilla ja mahdollisesti luonnehdinnoilla olisi epäjohdonmukaista. Tavaramerkkejä ja mallioikeuksia koskevat kohdat olisivat merkittävällä tavalla erilaisia esimerkiksi patenttia, hyödyllisyysmallioikeuksia ja kasvinjalostajan oikeuksia koskevien kohtien kanssa. Tämä aiheuttaa työ- ja elinkeinoministeriön näkemyksen mukaan perustellun huolen siitä, johtaako pykäläviittausten ja mahdollisesti luonnehdintojen lisääminen vain osaan kohdista siihen, että niitä kohtia, joita nyt ei muuteta, ryhdyttäisiin tulkitsemaan voimassa olevasta käytännöstä poikkeavalla tavalla tai että niiden perusteella ei jopa voitaisi tuomita tekijää lainkaan teollisoikeusrikoksesta. Tämä puoltaa työ- ja elinkeinoministeriön edellä esitettyä näkemystä siitä, että jos esityksen mukaisten rikosoikeudellisten pykälien muuttaminen katsotaan tarpeelliseksi, kaikkia teollisoikeuslakien rikosoikeudellisia säännöksiä sekä teollisoikeusrikossäännöstä tulisi tarkastella samalla kertaa erikseen.

5. Lopuksi

Työ- ja elinkeinoministeriön käsityksen mukaan ehdotukset ovat perustuslain mukaisia ja lakiehdotukset voidaan säätää tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.